

**ХӨРӨНГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ БОЛОН ШУДАРГА БУС ӨРСӨЛДӨӨНИЙ САЛБАР
ДАХЬ ЗӨРЧИЛ, ГЭМТ ХЭРГИЙН ШИНЖТЭЙ АСУУДЛЫГ ЭРҮҮГИЙН ХУУЛИАР
ЗОХИЦУУЛДАГ ЭСЭХ ТАЛААРХ ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА**

Г.Алтан-Оч (PhD), Ч.Онончимэг, Д.Халиун, Ц.Элбэгзаяа

НЭГ. ШУДАРГА БУС ӨРСӨЛДӨӨНИЙ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

Ихэнх орнуудад хуулиар хориглосон шударга бус өрсөлдөөний дараах нийтлэг 3 хэлбэр байна.

1/ Үнэ тогтоох явдал /price fixing/ Өрсөлдөгч компаниудын хоорондох үнийг өсгөх, тогтоох эсвэл тодорхой түвшинд хадгалах талаар тохиролцдог.

2/ Тендерийн гажуудал /bid rigging/ Төрийн байгууллага худалдан авах тендерийг зориудаар будлиулж, эхнээс нь тендерт ялагчийг тодорхойлж өрсөлдөөн байхгүй болгох замаар үнийг өсгөх явдал юм. Тендерийн гажуудал хэд хэдэн төрөлтэй байж болно.

Тухайлбал:

- Аль нэг тохиролцсон компанийг ялуулахын тулд өрсөлдөгч компаниуд тендерт оролцох саналаа татан авдаг.
- Хорших санал өгөх буюу эхнээсээ тендерт ялах ямар ч бололцоогүй хэт өндөр үнэтэй саналыг өгч, тохиролцсон компанид тендерийг ялах боломжийг олгож, өрсөлдсөн дүр харуулдаг.
- Дэд гэрээний арга буюу бага үнэтэй өрсөлдөгч компани тендерт оролцохгүй боловч эргээд түүний шанд тендерт ялсан илүү өндөр үнэтэй компаниас захиалгыг тендерийн дэд гэрээний байдлаар авч, ашгаа хуваана.

3/ Зах зээлийг хуваах явдал /market division/ Компаниуд хоорондоо тохиролцсоны үндсэн дээр зах зээлийг газар зүйн байрлалаар, барааны төрлөөр, эсвэл худалдан авагчийн төрлөөр хуваахыг хэлнэ. Үүнээс гадна шударга бус өрсөлдөөний өөр төрлийн хэлбэрүүд ч байж болох ба дээр дурдсан хэлбэрүүд түгээмэл бөгөөд сөрөг нөлөө ихтэй.

Хэдийгээр ихэнх орнуудад, ялангуяа эрх зүйн хувьд өндөр хөгжилтэй орнуудад шударга өрсөлдөөний талаар хууль баталсан байдаг ч тэдгээр нь харилцан адилгүй байдаг. Гэсэн хэдий ч эдгээр орнуудад шударга өрсөлдөөний талаар дараах зохицуулалт хийж, шударга өрсөлдөөнд харш гурван төрлийн үйл ажиллагааг хориглосон байдаг.

1/ Хөндлөнгөөр болон босоо шугамын түвшинд үгсэж хуйвалдахын эсрэг буюу картелийн эсрэг үйл ажиллагаа³

2/ Давамгай байдалтай аж ахуйн нэгж эрх мэдлээ урвуулан ашиглахын эсрэг эрх зүйн зохицуулалт хийж, давамгай байдалтай аж ахуйн нэгж нь бусад өрсөлдөгч, мөн хэрэглэгчдэд сөрөг үр нөлөө авчирч болзошгүй байдаг тул хуулиар давамгай байдалтай аж ахуйн нэгжийн зарим үйл ажиллагааг хориглосон байдаг,

3/ Өрсөлдөгч нь өрсөлдөөнд харш үйл ажиллагаа явуулах байдлыг хориглосон байдаг.

Олон улсын хамтын ажиллагааны түвшинд шударга бус өрсөлдөөний эсрэг холбогдох гэрээ, конвенцид нэгдэн орох, ялангуяа /International Competition Network/ Олон улсын өрсөлдөөний санаачилгад нэгдэн орох, улмаар өрсөлдөөний чиглэлээрх дотоодын хууль тогтоомжоо тус стандартад нийцүүлэн өөрчлөх нь үр дүнтэй алхам болно гэж үзэж байна.

³хэвтээ (horizontal) буюу нэг салбарын үйлдвэрлэгч, худалдагч, компаниуд хоорондоо эвсэхийг хэлдэг, мөн босоо (vertical) буюу өөр өөр салбар хоорондын хүмүүс хоорондоо эвсэхийг хэлнэ.

Ингэснээр өрсөлдөөнийг хянан зохицуулах газрын хараат бус, бие даасан, асуудал шийдэхүйц эрх мэдэл бүхий эрх зүйн зохицуулалтыг бүрдүүлэх. Тухайлбал: Япон, Франц, Солонгос, Тайван зэрэг улсад өрсөлдөөний байгууллагаас гаргасан дүгнэлт, торгууль, шийтгэл нь гарсан даруйдаа хэрэгжих механизмтай, гаргасан шийдвэр нь шүүхийн харьяаллын хувьд зөвхөн хяналтын шатны шүүхээр хянуулдаг зэрэг асуудалтай адилтгах хэрэгтэй.

1.1 Шударга бус өрсөлдөөний хэргийг эрүүгийн хуулиар зохицуулдаггүй зарим орны туршлага

• ЛИТВА УЛС

Литва Улсад шударга бус өрсөлдөөнтэй холбоотой асуудлыг 1999 онд батлагдсан Өрсөлдөөний тухай хууль болон бусад хуулиар⁴ зохицуулна. Өрсөлдөөний тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэгч байгууллага нь үндэсний өрсөлдөөний газар болох Өрсөлдөөний зөвлөл /Competition Council/ байна. Өрсөлдөөний зөвлөл нь дарга болон 4 гишүүнээс бүрдэх бөгөөд тэдгээрийг Ерөнхий сайдын санал болгосноор Ерөнхийлөгч томилно. Өрсөлдөөний зөвлөлийн гүйцэтгэх ажлыг тамгын газар нь гүйцэтгэнэ.

Чөлөөт өрсөлдөөнийг хязгаарлах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглосон дүрэм журмын зөрчлийг захиргааны, эсхүл иргэний хэрэг үүсэн хянан шийдвэрлэнэ. Өрсөлдөөний зөвлөл нь өрсөлдөөний бодлогыг улс орны хэмжээнд хэрэгжүүлэх, хэрэг хянан шалгах болон захиргааны шийтгэл ногдуулах эрх, үүрэгтэй байна. Өрсөлдөөний зөвлөл нь өрсөлдөөний тухай хуулийн 23 болон 40 дүгээр зүйлд заасан өрсөлдөөний дүрмийг зөрчсөн зөрчилд хариуцлага ногдуулна.

Бизнесийн үйл ажиллагаа явуулахад ялгаварлан гадуурхсан, давамгай байдал олгосон, мөн холбогдох зах зээлд үйл ажиллагаа явуулахад өрсөлдөөний ялгавартай нөхцөл бүрдүүлэх шийдвэр гаргасан Литва Улсын төрийн захиргааны байгууллагуудад хариуцлага ногдуулдаг.

Хэргийг Вильнюсийн бүс нутгийн захиргааны шүүхээр шийдвэрлэх бол Захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар, иргэний хэрэг үүсгэсэн тохиолдолд Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар тус тус зохицуулна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

⁴Applicable Legislation

1. The 23 March 1999 Law No. VIII-1099 of the Republic of Lithuania "On Competition";
2. The 18 June 2000 Law No. VIII-1871 of the Republic of Lithuania "On Advertisement";
3. The 27 April 2000 Resolution No. 45 of the Competition Council of the Republic of Lithuania "On Approval of the Procedure for Submission and Examination of Notification on Concentration and of Calculation of Aggregate Turnover";
4. Block exemption for vertical agreements, approved by the 27 December 1999 Resolution No. 38 of the Competition Council;
5. Block exemption for certain categories of agreements among carriers in specific transport sectors, approved by the 18 January 2001 Resolution No. 11 of the Competition Council;
6. Block exemption for certain categories of agreements among users of land plots of agricultural purpose, approved by the 27 December 2001 Resolution No. 157 of the Competition Council.

Түр зуурын арга хэмжээ:

Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 144-1 дүгээр заалтад заасны дагуу түр зуурын арга хэмжээ авч болохоор заасан байна. Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 145 дугаар зүйлд түр зуурын арга хэмжээг нарийвчлан заасан бөгөөд Литвийн шүүхийн практикт шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэхэд шаардагдах түр зуурын арга хэмжээг тухайн хэргээс хамааран тогтоодог байна.

Өрсөлдөөний тухай хуулийн 26 дугаар зүйлд заасны дагуу Литвийн Өрсөлдөөний Зөвлөл нь нотлох баримт бүхий Өрсөлдөөний тухай хуулийг зөрчсөн зөрчил нь төр, аж ахуйн нэгжид ноцтой хохирол учруулахаас урьдчилан сэргийлж Өрсөлдөөний зөвлөлийн шийдвэрийг гүйцэтгэхэд шаардагдах түр зуурын арга хэмжээ авч болохоор заасан байна. Өрсөлдөөний зөвлөлийн түр зуурын арга хэмжээнд:

1. Аж ахуйн нэгжид хууль бус үйл ажиллагааг таслан зогсоохыг шаардлага хүргүүлэх;
2. Холбогдох шүүхийн зөвшөөрөлтэйгөөр, тухайн зохих арга хэмжээ авахгүй бол тухайн ААН-ийн явуулж буй үйл ажиллагаа нь бусдад их хэмжээний хохирол учруулах бол зохих арга хэмжээ авахыг шаардах эрхтэй байна.

Өрсөлдөөний тухай хуулийн 26-4 дүгээр заалтад заасны дагуу Өрсөлдөөний зөвлөл нь түр зуурын арга хэмжээний шийдвэр гаргахаасаа өмнө Өрсөлдөөний тухай хуулийг зөрчсөн гэж сэжиглэгдэж буй ААН-д тайлбар хийх тодорхой хугацаа, боломж олгоно.

Өрсөлдөөний тухай хуулийн 6 дугаар бүлэгт Өрсөлдөөний тухай хуулийг зөрчигчид хүлээлгэх захиргааны хариуцлагын тухай зохицуулсан байна.

Өрсөлдөөний зөвлөлийн шийдвэр:

Өрсөлдөөний тухай хуулийн 35 дугаар зүйлд заасны дагуу Өрсөлдөөний зөвлөл нь дараах шийдвэр гаргана:

1. Хууль бус үйл ажиллагааг таслан зогсоох, зөрчлийн улмаас үүссэн үр дагаврыг арилгуулах, түүнчлэн гэрээ байгуулах, хүчингүйд тооцох болон өөрчлөлт оруулах зэргийг шаардах болон тухайн шаардлагыг биелүүлэх нөхцөл болон хугацааг тогтоох;
2. ААН, эсхүл удирдлага нь Өрсөлдөөний зөвлөлд урьдчилан мэдүүлээгүй, эсхүл зөвшөөрөл авалгүйгээр зах зээлд давамгайл байдал бий болгосон, эсхүл давамгайл байдлаа бэхжүүлсэн төвлөрлийн үйл ажиллагаа явуулсан, эсхүл тухай зах зээлд дахь өрсөлдөөнийг ноцтой хязгаарлах үйл ажиллагаа явуулсан тохиолдолд өмнөх байдалд нь байгууллагыг, хөрөнгө, хувьцаа, эсхүл тэдгээрийн тодорхой хэсгийг нь худалдах, байгууллагын бүтцийг өөрчлөх, гэрээг хүчингүй болгох, эсхүл өөрчлөлт оруулах, зэрэг өмнөх хэлбэрт нь эргүүлэх оруулахыг шаардах болон тухайн шаардлагыг биелүүлэх нөхцөл болон хугацааг тогтоох;
3. Торгууль ногдуулах зэрэг эрхтэй байна.

• ХЯТАД УЛС

БНХАУ-ын “Шударга бус өрсөлдөөний эсрэг” хууль нь зах зээлийн эдийн засгийн эрүүл хөгжих таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх, шударга өрсөлдөөнийг хамгаалах, идэвхжүүлэх, шударга бус өрсөлдөөнөөс сэргийлэх, зах зээлд оролцогч болон хэрэглэгчдийн хууль ёсны эрх ашиг сонирхлыг хамгаалах зэрэгт үйлчилнэ.

БНХАУ-ын Шударга бус өрсөлдөөний эсрэг хуулиар зах зээлд оролцогчийн бизнесийн нууц, нэр хүндийг хамгаалах талаар болон хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах талаар нарийвчлан зохицуулсан байхаас гадна хууль тогтоомж зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлага, хянан шалгалт явуулах үе шатуудыг нарийвчлан заасан байна.

/Шударга бус өрсөлдөөний эсрэг хуулийг зөрчсөн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагыг Хүснэгт 1-ээс үзнэ үү/

Хүснэгт 1.

1	Хяналт шалгалт хийх эрх бүхий албан тушаалтан 16-р зүйл	Орон нутгийн болон түүнээс дээших шатны хянан шалгах эрх бүхий албан тушаалтан
2	Хариуцлагын хэлбэр 20-р зүйл	<ul style="list-style-type: none"> • Хохирлыг барагдуулан нөхөн төлбөр өгөх • Хууль бусаар олсон орлогыг хураан авах • Үйл ажиллагаа эрхлэх лицензийг хүчингүй болгох • Харин хянан шалгах эрх бүхий албан тушаалтан хуулиар хүлээсэн албан үүргээ урвуулан ашиглах, эрх хэмжээг хэтрүүлсэн зэрэг тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.
3	Хохирлыг тооцох хэлбэр 21-р зүйл	<ul style="list-style-type: none"> • Хохирсон этгээдийн хохирлыг тооцоолоход хэцүү үед хохирлын нийт хэмжээ нь тухайн зөрчилтэй үйл ажиллагааны үед зөрчлийн хугацааны туршид олсон ашиг орлого байх болно. • Хууль ёсны эрх ашиг сонирхлыг нь зөрчсөн шударга бус өрсөлдөөний үйл ажиллагаанд тооцогдох зөрчил гаргасан этгээд нь хохирсон этгээдийн улирлын бүх зардлыг төлнө. • Зах зээлд оролцогч этгээд зөвшөөрөлгүйгээр хуурамч бараа бүтээгдэхүүн, баглаа боодол, чимэглэлийг хэрэглэх, эдгээр нь олонд танил бүтээгдэхүүнтэй андуурах, худалдан авагчид хохирохоор үйлдэл хийсэн хянан шалгалт хийх эрх бүхий албан тушаалтан буруутай үйл ажиллагааг таслан зогсоох, хууль бус орлогыг хураан авч улсын орлого болгох, торгууль оногдуулна. Нөхцөл байдлаас хамааруулан хууль бус орлогын дүнгээс 2 ба 3 дахин их байх мөнгөн торгууль ногдуулна. Нөхцөл байдал илүү хурц бол бизнесийн үйл ажиллагаа эрхлэх лицензийг хүчингүй болгоно.
4	Эрх бүхий албан тушаалтан хариуцлага хүлээлгэх тохиолдол	<p>4.1 Монополь байдалтай аж ахуйн нэгжийн хувьд:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Шударгаар өрсөлдөж буй бусад зах зээлд оролцогчдыг гаргах зорилгоор тэдний бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтад хязгаарлалт тавьсан монополь байдалд зах зээлд оролцогч этгээд болон олон нийтэд ашигтай компани үйлдвэрийн газар нь дүүргүүдэд хуваагдах мужийн болон хотын шатны хянан шалгалт хийх эрх бүхий албан тушаалтан хуулийн дагуу хууль бус үйл ажиллагааг таслан зогсоох, нөхцөл байдлаас хамаарч 50.000 юаниас их ба 200.000 юаниас бага байх мөнгөн торгууль ногдуулна. <p>4.2 Давамгайл байдалтай аж ахуй нэгжийн хувьд:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хуулийн дагуу зах зээлд оролцогч этгээд нь давуу талаа ашиглан бараа бүтээгдэхүүндээ хэт өндөр үнэ тогтоож, түүнийгээ худалдан авагчид тулгасан тохиолдолд хянан шалгалт хийх эрх бүхий албан тушаалтан хууль бус орлогыг хураан авч улсын орлого болгох ба нөхцөл байдлаас хамааруулан тус орлогоос 2 ба 3 дахин их байх мөнгөн торгууль ногдуулна. • Зах зээлд оролцогч нь давуу талаа ашиглан хэт өндөр үнэ тогтоож, өндөр үнэтэй бараа бүтээгдэхүүнээ худалдан авагчид тулгасан тохиолдолд хянан шалгах эрх бүхий албан тушаалтан хууль бус орлогыг хураан улсын орлого болгох, нөхцөл байдалд тохируулан хууль бус орлогыг 2 ба 3 дахин илүү мөнгөн торгууль ногдуулна.

		<p>4.3 Бараа бүтээгдэхүүний талаар олон нийтийг төөрөгдүүлэх</p> <ul style="list-style-type: none"> Зах зээлд оролцогч этгээд нь бусдын бараа бүтээгдэхүүний талаар олон нийтийг төөрөгдүүлэх худал мэдээлэл өгсөн зар сурталчилгаа явуулсан тохиолдолд холбогдох хянан шалгах эрх бүхий албан тушаалтан уг хууль бус үйл ажиллагааг таслан зогсоох, үүссэн үр дагаврыг арилгах, мөн нөхцөл байдлаас хамааран 10.000 юаниас их ба 200.000 юаниас бага байх мөнгөн торгууль ногдуулна. <p>4.4 Бизнесийн нууцад халдах</p> <ul style="list-style-type: none"> Хуулийг зөрчин хэн нэгний бизнесийн нууцад халдсан тохиолдолд холбогдох хянан шалгах эрх бүхий албан тушаалтан хууль бус үйл ажиллагааг зогсоох, нөхцөл байдлаас хамааруулан 10.000 юаниас их ба 200.000 юаниас бага байх мөнгөн торгууль ногдуулна. <p>4.5 Бараа бүтээгдэхүүний урамшуулал</p> <ul style="list-style-type: none"> Хуульд зөрчиж урамшуулал үзүүлсэн зах зээлд оролцогч этгээдийг холбогдох хянан шалгах эрх бүхий албан тушаалтан хууль бус үйл ажиллагааг зогсоох, нөхцөл байдлаас хамааруулан 10.000 юаниас их ба 100.000 юаниас бага байх мөнгөн торгууль ногдуулна. <p>4.6 Тендер</p> <ul style="list-style-type: none"> Тендерт оролцогч нь тендерийн үнийг хүчээр буулгах ба өсгөх зорилгоор хэн нэгэнтэй хуйвалдаж тендерт оролцсон, эсвэл тендерт оролцогч шударгаар өрсөлдөж буй өрсөлдөгчөө гаргах зорилгоор тендер зарлагчтай хамтран ажилласан тохиолдолд буруутай этгээдийн тендерийн материалыг хүчингүй болгоно. Мөн хянан шалгах эрх бүхий албан тушаалтан нөхцөл байдлаас хамааруулан 10.000 юаниас их ба 200.000 юаниас бага байх мөнгөн торгууль ногдуулна.
5	Шүүхэд хандах тохиолдолд	<ul style="list-style-type: none"> Зах зээлд оролцогчийн хууль ёсны эрх ашиг сонирхлыг шударга бус өрсөлдөөний үйл ажиллагаагаар хохироосон тохиолдолд шүүхэд хандах эрхтэй. Зах зээлд оролцогч этгээд нь хуурамч болон муу чанарын бараа бүтээгдэхүүн борлуулсан энэ нь гэмт хэргийн шинжтэй тохиолдолд түүнд хуулийн дагуу эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ. Зах зээлд оролцогч этгээд нь бараа бүтээгдэхүүн худалдах, худалдан авахтай холбоотой мөнгө, бэлэг болон бусад зүйл ашиглан хахууль өгсөн тохиолдолд түүнд хуулийн дагуу эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ. Шударга бус өрсөлдөөний үйл ажиллагааг хянан шалгах эрх бүхий улсын байгууллагын ажилтан эрх мэдлээ хэтрүүлэх, өөрийн үүргээ үл хайхарсан гэмт хэргийн шинжтэй үйлдэл хийсэн тохиолдолд хуулийн дагуу түүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ. Үйл ажиллагаа нь гэмт хэргийн шинжгүй бол түүнд сахилгын шийтгэл ногдуулна. Шударга бус өрсөлдөөний үйл ажиллагааг хянан шалгах эрх бүхий улсын байгууллагын ажилтан гишүүн хууль зөрчсөн этгээдийг мэдсэн авч арга хэмжээ авалгүй нуун дарагдуулсан, хуулиас гадуур өөрийн эрх ашгийн үүднээс гэмт хэргийн шинжтэй үйлдэл хийсэн тохиолдолд хуулийн дагуу эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.

6	Хянан шалгах эрх бүхий албан тушаалтны гаргасан шийдвэрийг хүлээн зөвшөөрөөгүй тохиолдолд давж заалдах	<ul style="list-style-type: none"> Гэм буруутай этгээд хянан шалгах эрх бүхий албан тушаалтны гаргасан шийтгэл ногдуулах шийдвэрийг зөвшөөрөхгүй бол шийтгэл ногдуулах шийдвэрийг хүлээн авсан өдрөөс хойш 15 өдрийн дотор дараагийн шатны эрх мэдэл бүхий албан тушаалтанд дахин хянуулахаар хандаж болно, гэм буруутай этгээд нь дараагийн шатны эрх мэдэл бүхий албан тушаалтны шийдвэрийг зөвшөөрөхгүй бол шийдвэр хүлээн авсан өдрөөс хойш 15 өдрийн дотор БНХАУ-ын шүүхэд хандаж болно. БНХАУ-ын шүүхийн шийдвэрийг уг этгээд шууд дагаж мөрдөнө.
---	--	---

• ГЕРМАН УЛС

Германы Эрүүгийн хууль⁵ нь материаллаг эрүүгийн эрхзүйн харилцааг зохицуулдаг цөм хууль бөгөөд эрүүгийн процессийг “Эрүүгийн процессийн журам” (манайхаар бол “эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль”) нэртэй өөр хуулиар зохицуулдаг. Эрүүгийн хуулийг сүүлийн 140 жилийн туршид мөрдүүлэн хэрэглэж байгаа бөгөөд энэ хугацаанд 200 гаруй өөрчлөлт оржээ.

1945 оноос хойш эрхзүйн болон гэмт хэргийн өөрчлөлт, нийгмийн үнэлэмж, шинжлэх ухаан, техникийн дэвшлээс улбаатай мэдэгдэх болсон гэмт хэргүүдийг тодорхойлж, шинэчлэгдэж ирсэн. Иймэрхүү “шинэ” гэмт хэргүүдийг дурдъя гэвэл: терроризмын бүлэглэлд гишүүнээр элсэх, компьютерийн луйвар, мөнгө угаах, нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөхөөс зайлсхийх зэргийг нэрлэж болно.

Эрүүгийн хуулинд бүх гэмт хэрэг тухайлбал, эдийн засгийн чиглэлийн гэмт хэргүүд багтаагүй байдаг. Зарим төрлийн гэмт хэргийг “эрүүгийн салбар эрхзүй”⁶ хэмээн нэрийдэх хуулиудаар тусгайлан зохицуулдаг. Тухайлбал, эдийн засгийн гэмт хэрэг, түүний дотор өрсөлдөөний гэмт хэрэг болон хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах чиглэлээр Шударга бус өрсөлдөөний эсрэг хууль⁷, мөн 1954 оны Эдийн засгийн эрүүгийн тухай хууль⁸ бий.

Шударга бус өрсөлдөөний эсрэг хууль:

Анх 1894 онд батлагдсан Барааны тэмдгийг хамгаалах тухай хууль батлагдсанаар өрсөлдөөний эрхзүйн үндэс суурь тавигдсан гэж үздэг. Энэ хуулийн хамгаалалт хангалтгүй байсан учир улмаар 1896 онд Шударга бус өрсөлдөөнтэй тэмцэх тухай хуулийг баталж байжээ.

Уг хуулийг Европын Холбооны 2005 оны “Шударга бус бизнесийн үйл ажиллагаанд баримтлах үндсэн зарчим”-д тусгагдсан заалтуудыг оруулан 2008 онд нилээн шинэчилсэн.

Уг хуулинд 30 шахам гэмт хэргийг тодорхойлсон байдаг. Тухайлбал:

- Бодит бусаар нөлөөлөх
- Бизнесийн туршлага дутмаг байдал буюу хүчинд автагдах байдлыг ашиглах, айлган сүрдүүлэх сурталчилгаа
- Сугалаат хонжвороор борлуулалтыг тэтгэх

⁵Германы Эрүүгийн хууль-Strafgesetzbuch (Deutschland) https://de.wikipedia.org/wiki/Strafgesetzbuch_%28Deutschland%29

⁶Nebenstrafrecht

⁷Шударга бус өрсөлдөөний эсрэг хууль-Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb https://de.wikipedia.org/wiki/Gesetz_gegen_den_unlauteren_Wettbewerb

⁸Эдийн засгийн эрүүгийн тухай хууль-Wirtschaftsstrafgesetz 1954 https://de.wikipedia.org/wiki/Wirtschaftsstrafgesetz_1954

- Өнгөлөн далдалсан сурталчилгаа (гэтэх сурталчилгаа гэж нэрлэдэг)
- Өрсөлдөгчийг доош хийх (гүтгэлэг гэж нэрлэдэг)
- Өрсөлдөөний эрхзүйн нэмэлт хамгаалалт
- Хууль зөрчих
- Төөрөгдүүлсэн сурталчилгаа
- Харьцуулсан сурталчилгаа
- Тэвчишгүй дарамт (хүсээгүй телефон сурталчилгаа, хүсээгүй хэвлэлийн хуудас болон спам-цахим шуудан г.м.)

Мөн тусгайлан салбар эрхзүйгээр зохицуулдаг зарим гэмт хэргүүд байна. Үүнд:

- Худал мэдээллээр төөрөгдүүлэх;
- Цасан бөмблөгийн систем;
- Нууц задруулах (ятгах болон гуйхыг хамруулна);
- Төсөл загварыг буруугаар ашиглах.

Шударга бус өрсөлдөөний хуулийн эрүүгийн эрхзүйн зохицуулалт нь зарим талаар иргэний эрхзүйн хэм хэмжээнээс ондоо буюу нэмэж хамгаалах зорилготой байдаг. Иймээс хэрэглэгчийн өмч хөрөнгийг хамгаалах тухай заалтууд нь эрүүгийн хуулийн залилангийн гэмт хэрэг бөгөөд хөрөнгийн эсрэг гэмт хэрэг гэсэн бүлэгт хамаардаг.

Өрсөлдөөнийг хязгаарлахын эсрэг хуулийн⁹ 20 дугаар зүйлд зааснаар тодорхой нөхцөлд барааг тэнцэх үнээр¹⁰ борлуулахыг хориглодог.

Шударга бус өрсөлдөөнтэй холбоотой хэргийг Мужийн шүүх харъяалдаг бөгөөд хэрэв нэхэмжлэлийн үнэлгээ 600 еврогоос дээш бол Мужийн дээд шүүх, эсвэл Холбооны дээд шүүхэд давж заалдаж болно.

Мужийн дээд шүүх зөвшөөрвөл, эсвэл хохирлын хэмжээ 20 000 еврогоос дээш бол ялагдсан тал Холбооны дээд шүүхэд давж заалдах эрхтэй.

Өрсөлдөөнтэй холбоотой маргааныг шийдвэрлэх шүүхийн процессоос илүү хямд өртөгтэй алтернатив арга бол эвлэрлийн алба юм. Эвлэрлийн алба нь Худалдаа, Аж үйлдвэрийн танхимын дэргэд ажилладаг бөгөөд өрсөлдөөний эрхзүй дэх иргэний эрхзүйн маргааныг шийдвэрлэхийг хариуцдаг. Ингэхдээ талууд аман хэлцлийн дүнд ихэвчлэн тохиролцоонд хүрдэг бөгөөд энэ нь тусгай гэрчилгээнд бичгэн харьцуулалт хэлбэрээр буудаг. Энэхүү гэрчилгээнд зөрчил дахин давтагдвал гэрээний үүрэг зөрчсөн шийтгэл ногдуулахаар тусгасан байдаг. Хэрэв талууд тохиролцоонд хүрэхгүй бол шүүхээр маргаанаа таслуулахаас өөр аргагүй болдог.

Өрсөлдөөний эрхзүйг нийгэм-улстөрийн талаас нь харвал нилээн асуудалтай тулгардаг. Энэ талыг баримтлагчдын үзэж байгаагаар, Шударга бус өрсөлдөөний эсрэг хуулийг өрсөлдөөний зорилгоор буруугаар ашиглах боломжтой гэдэг. Санхүүгийн хувьд хүчтэй компаниуд хэдийгээр шүүхэд ялалт байгуулах магадлал багатай ч гэсэн бусдын эсрэг гомдол гаргаж болно. Ингэснээр нөгөө тал нь санхүүгийн хувьд маш хүчтэй дарамтанд орсоны улмаас бууж өгөхөд хүрдэг.

Нөгөөтэйгүүр, эдийн засагчдийн зүгээс Шударга бус өрсөлдөөний эсрэг хууль нь өөрөө өөрийгөө зохицуулах чадвартай зах зээлийн процесст хөндлөнгөөс орж, урт хугацаанд саад бэрхшээл учруулж байна хэмээн шүүмжилдэг. Тэдний үзэж байгаагаар, Их Британи,

⁹Өрсөлдөөнийг хязгаарлахын эсрэг хууль-Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen https://de.wikipedia.org/wiki/Gesetz_gegen_Wettbewerbsbeschr%C3%A4nkungen

¹⁰Einstandspreis

Австрали г.м. жишиг хэргийн¹¹ эрхзүйтэй улсуудад маш бага өргөн болон гүний зохицуулалт бүхий ерөнхий хуультай мөртлөө болоод байдаг сайн туршлагатай.

Эдийн засгийн эрүүгийн тухай хууль:

1954 онд батлагдсан уг хууль нь төрөл бүрийн зах зээл дэх зөрчил, гэмт хэргийг тодорхойлсон германы эрүүгийн салбар хууль бөгөөд бүтэн нэр нь “Эдийн засгийн эрүүгийн эрхзүйг цаашид улам хялбаршуулах тухай хууль” юм. Энэ хууль нь 1949 онд батлагдсан “Эдийн засгийн эрүүгийн хууль”-ийн оронд шинээр гарч ирсэн хууль.

Хууль гарах үндсэн санаа, сэдэл нь дайны дараах нийгэм-эдийн засгийн үе тул өнөөдөр ач холбогдол нь эрс буурсан. Тус хуулийн дагуу 2008 онд зөвхөн нэг хүнд ял оногдуулсан бол 2007 онд огт шийтгэгдээгүй ажээ.

Хуулийн агуулга нь:

- Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг. Эдийн засгийн аюулгүй байдлын тухай хууль (АБТХ), Зам тээврийн АБТХ, Хүнсний АБТХ, Усны АБТХ зэрэгт тусгагдсан ард түмний хангамжийн дэд бүтцийн эсрэг гэмт хэргүүд юуны өмнө багтана.
- Үнэ зохиохын эсрэг гэмт хэрэг. Энд 1954 батлагдсан Үнэ илэрхийлэх журмын зөрчлүүд бас хамаарна.
- Түрээсийн мөнгө хүүлэхээс хамгаалах. Энд ямар тохиолдолд түрээсийн төлбөр хэт өндөр болохыг тодорхойлсон.
- Нэмүү орлого болон зөвшөөрөгдсөн ба хууль бус өндөр үнийн зөрүүний дүнтэй холбоотой хөрөнгийн элэгдэл, мөн хөрөнгө хурааж авах.

1.2 Шударга бус өрсөлдөөний хэргийг эрүүгийн хууль тогтоомжоор зохицуулсан орнуудын туршлага

• ЭСТОНИ УЛС

Шударга бус өрсөлдөөнтэй холбоотой гэмт хэргийг Эстони улс Эрүүгийн хуулийн¹² VII бүлэг, 399-402 дугаар зүйлд тусгайлан зохицуулсан бөгөөд Давамгайл байдлтай этгээд, эсхүл харилцан хамаарал бүхий этгээдүүдийн хувьд хуулиар тогтоосон хэм хэмжээг зөрчих, чөлөөт өрсөлдөөнд хохирол учруулахуйц гэрээ хэлцэл байгуулах, чухал агууламж бүхий барилга байгууламжийг хянах хяналтын үүргээ биелүүлэхэд саад болох зэрэг үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцсон болно.

Тус улсын эрүүгийн хуулийн өрсөлдөөнтэй холбоотой гэмт хэргийн хувьд дараах онцлогтой байна.

- Өрсөлдөөнтэй холбоотой гэмт хэргийн хувьд хуулиар хүлээлгэх санкц нь мөнгөн шийтгэл ногдуулах эсхүл хорих ял шийтгэдэг. Мөнгөн шийтгэл */pecuniary punishment/* гэдэг ойлголтын хувьд Эрүүгийн хуулийн 44-р зүйлд мөнгөөр зарж борлуулж болохуйц бараа, газрыг ойлгоно гэсэн байна.
- Энэ төрлийн гэмт хэргийг иргэн эсхүл хуулийн этгээд үйлдсэн эсэхийг харгалзан иргэнд хорих ялаар, хуулийн этгээдэд мөнгөн шийтгэл, албадан татан буулгах ял шийтгэлийг ногдуулна.
- Ус, дулаан, цахилгаан, байгалийн хийн үйлчилгээг үзүүлдэг аж ахуйн нэгжийн хувьд төрөөс баталсан үнэ тарифыг өөрчлөх, эсхүл үнэ тарифаа эрх бүхий байгууллагаар батлуулаагүй үйлчилгээ үзүүлсэн тохиолдолд гэмт хэрэгт тооцдог.

¹¹Common Law

¹²<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

- Шударга өрсөлдөөн хянан зохицуулагчдыг тодорхой шалтгаантай болон шалтгаангүйгээр сүлжээ, дэд бүтэц болон чухал байгууламж руу нэвтрэхийг үл зөвшөөрөх, мөн үүнтэй холбоотой хууль зөрчсөн аливаа үйлдлийг эрүүгийн хуулийн холбогдох зүйлээр шийтгэдэг.
- Зөвшөөрөлгүйгээр, хууль бусаар аливаа бүтээгдэхүүний орц, агууламжийг баяжуулсан, түүнчлэн хориглосон агууламжийг хүчээр хийсэн эсхүл бүтээгдэхүүний зөвшөөрөгдсөн орцыг өөрчилсөн тохиолдолд гэмт хэрэгт тооцдог байна.

399-р зүйл: Давамгай байдлаа урвуулан ашиглах

1/ Хэрэв, давамгай байдалтай этгээд бусад этгээдтэй эсхүл харилцан хамаарал бүхий этгээдтэй хамтран зах зээл дээр өөрийн давамгай байдлыг урвуулан ашиглаж, шударга бус худалдааны нөхцөлийг бүрдүүлэх, эсвэл худалдан авагчдад хохирол учруулахуйц үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, бараа, бүтээгдэхүүн, техникийн хөгжил, хөрөнгө оруулалтыг хязгаарлаж байгаа тохиолдолд мөнгөн шийтгэл эсхүл 3 хүртэлх жилийн хорих ял шийтгэнэ.

2/ Ус, дулаан, цахилгаан, байгалийн хийн үйлчилгээг борлуулагч нь төрөөс тогтоосон үнэ тарифыг зөрчсөн эсхүл үнэ тарифыг тогтоогоогүй, батлуулаагүй болон бусад шалтгаанаар зах зээл дээрх давамгай байдлаа урвуулан ашиглаж хууль бус үйлчилгээ үзүүлсэн бол мөнгөн шийтгэлээр шийтгэнэ.

400-р зүйл: Чөлөөт өрсөлдөөнд хохирол учруулах гэрээ, шийдвэр, хамтарсан үйл ажиллагаа

1.Чөлөөт өрсөлдөөнийг хянан зохицуулагчид нь хувийн ашиг сонирхлын үүднээс чөлөөт өрсөлдөөний үйл ажиллагааг саатуулах, нөлөөлөх аливаа нэгэн гэрээ, шийдвэр, тохиролцоо хийсэн бол мөнгөн шийтгэл ногдуулах болон нэг жил хүртэл хугацаанд хорих ял оногдуулна.

2.Чөлөөт өрсөлдөөнд оролцогч талуудын хооронд үйлдсэн зөвшилцөл, шийдвэр, хамтарсан үйл ажиллагаан нь хэрэглэгчийн худалдан авалтад доорх байдлаар нөлөөлсөн бол:

- а)Гуравдагч этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үнийг шууд болон шууд бусаар өсгөх ба худалдан авах үйл ажиллагааны нэр томьёонд өөрчлөлт оруулсан бол,
- б)Үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, барааны зах зээл, техникийн хөгжил болон хөрөнгө оруулалтад хязгаарлалт хийсэн бол,
- в) Гуравдагч этгээдийн барааны зах зээлд орох боломжийг хязгаарлах эсхүл гуравдагч этгээдийг зах зээлээс хасах оролдлого хийсэн бол мөнгөн шийтгэл ногдуулах буюу 1-3 жил хорих ял онооно.

1. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан гэмт үйлдлийг хуулийн этгээд үйлдэгдсэн бол барааны эргэлтийн хөрөнгийн 5 хувьтай тэнцэх мөнгөн дүнгээр торгоно.
2. Энэ зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан үйлдлийг хуулийн этгээд үйлдэгдсэн бол нийт бараа эргэлтийн 5-10 хувьтай тэнцэх мөнгөн дүнгээр торгоно.

401-р зүйл: Зөвшөөрөлгүйгээр, хууль бусаар бүтээгдэхүүний агууламжийг баяжуулсан болон бүтээгдэхүүний хууль бус агууламж нь өрсөлдөөнд хохирол учруулах

1.Зөвшөөрөлгүйгээр хууль бусаар бүтээгдэхүүний агууламжийг баяжуулсан, түүнчлэн хориглосон агууламжийг хүчээр хийсэн эсхүл бүтээгдэхүүний зөвшөөрөгдсөн орцыг өөрчилсөн бол гэмт этгээдийг мөнгөн шийтгэл ногдуулах болон 3 хүртэл жилээр хорих ялаар шийтгэнэ.

2.Тус хэргийг хуулийн этгээд үйлдсэн бол санхүүгийн шийтгэл буюу торгох ялаар шийтгэнэ.

402- зүйл: Чухал ач холбогдол бүхий барилга, байгууламжийг хянах хяналтын үүргээ биелүүлэхэд саад учруулах

1.Шударга өрсөлдөөн хянан зохицуулагчдыг тодорхой шалтгаантай болон шалтгаангүйгээр сүлжээ, дэд бүтэц болон чухал байгууламж руу нэвтрэхийг үл зөвшөөрөх, мөн үүнтэй холбоотой хууль зөрчсөн аливаа үйлдэл өдөөсөн этгээдийг мөнгөн шийтгэл болон 3 хүртэлх жилээр хорих ял онооно.

2.Дээрх үйлдлийг хуулийн этгээд үйлдэгдсэн бол мөн адил шийтгэлийг оногдуулна.

• **ЛАТВИ УЛС**

Латви Улсын хувьд эдийн засгийн гэмт хэргүүдийг Эрүүгийн хуулийнхаа¹³ 19 дүгээр бүлгээр зохицуулж өгсөн бөгөөд эрүүгийн хуульд шударга бус өрсөлдөөнтэй холбоо бүхий дараах 2 заалтыг тусгасан байна.

211-р зүйл. Хууль бусаар өрсөлдөх болон хэрэглэгчийг төөрөлдүүлэх.

Хэрэглэгчийг төөрөлдүүлэх болон хууль бус өрсөлдөөний үйл ажиллагаа явуулсан зөрчлийг нэг жилийн хугацаанд дахин гаргасан бол тухайн төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрхийг хоёроос таван жилийн хугацаагаар хасах буюу хасахгүйгээр хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 8 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй хэмжээгээр торгох буюу 2 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

212-р зүйл. Өрсөлдөөний асуудал эрхэлсэн байгууллагаас тавьсан шаардлагыг зөрчих.

Өрсөлдөөний асуудал эрхэлсэн төрийн байгууллагаас тогтоосон журмыг зөрчсөн үйлдлийг нэг жилийн хугацаанд дахин гаргасан эсхүл тус үйлдлийн улмаас төр болон иргэнд их хэмжээний хохирол учирсан бол тухайн төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрхийг хоёроос таван жилийн хугацаагаар хасах буюу хасахгүйгээр 2 жил хүртэлх хугацаагаар эрх чөлөөг нь хязгаарлах эсхүл хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 100 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй хэмжээгээр торгох буюу 2 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр заасан байна.

**ХОЁР: ХӨРӨНГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ТАЛААРХ
ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ**

• **ЭСТОНИ УЛС**

Үнэт цаасны зах зээлтэй холбоотой гэмт хэргийг Эстони улс Эрүүгийн хуулийн¹⁴ VI бүлэг, 333, 397-398.1 дугаар зүйлд тусгайлан зохицуулсан бөгөөд Үнэт цаас, төлбөр тооцооны хэрэгслийг хуурамчаар үйлдэх, хууль бус хөрөнгө оруулалт, үнэт цаасны зах зээлийн дотоод мэдээ мэдээллийг ашиглан зах зээлийг тогтворгүй болгох зэрэг үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцсон болно. Энэ төрлийн гэмт хэргийн санкц нь иргэн хуулийн этгээд нэгэн адил мөнгөн шийтгэл ногдуулах ба үнэт цаас, төлбөр тооцооны хэрэгслийг хуурамчаар үйлдэх гэмт хэргийн хувьд хүндрүүлэх нөхцөлийг хуульчилсан байна.

333-р зүйл. Үнэт цаас, төлбөр тооцооны хэрэгслийг хуурамчаар үйлдэх

1/ Банкны карт болон бусад төлбөрийн цахим хэрэгсэл, үнэт цаас хуурамчаар үйлдэх, хуурамч гэдгийг нь мэдсээр байж ашигласан тохиолдолд мөнгөн шийтгэл ногдуулах буюу 3 жил хүртэлх хорих ялаар шийтгэнэ.

¹³Criminal Law of the Republic of Latvia (2000, amended 2013) (English version), <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>,

¹⁴<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

2/ Иргэн 2 буюу түүнээс дээш удаа давтан эсхүл их хэмжээгээр үйлдсэн бол 1-6 жилийн хорих ял шийтгэнэ. Хэрэв хуулийн этгээд нь 2 буюу түүнээс дээш давтан үйлдсэн бол мөнгөн шийтгэл, их хэмжээгээр үйлдсэн бол албадан татан буулгана.

397-р зүйл. Хууль бүс хөрөнгө оруулалт

1/ “Хөрөнгө оруулалтын тухай” хуульд заасан хязгаарлалт зөрчсөн бол мөнгөн шийтгэл ногдуулна. Энэхүү гэмт хэргийг хуулийн этгээд үйлдсэн бол мөнгөн шийтгэл ногдуулна.

398-р зүйлд Дотоод мэдээллийг урвуулан ашиглах

1/ Шууд буюу шууд бусаар өөрийн нэрийн өмнөөс худалдаж авсан, шилжүүлсэн, эсхүл гуравдагч этгээдэд зөвлөгөө өгсөн, худалдаж авахаар нөлөөлсөн, эсхүл дериватив санхүүгийн хэрэгслээр дамжуулан нийтэд түгээгүй дотоод мэдээллийг тараасан бол мөнгөн шийтгэл буюу 3 жилийн хорих хүртэл ял шийтгэнэ. Хэрэв энэхүү гэмт хэргийг хуулийн этгээд үйлдсэн бол мөнгөн шийтгэл ногдуулна.

398.1-р зүйлд Зах зээлийг урвуулан ашиглах

1/ Үнэт цаас гаргагчийн хувь нийлүүлсэн хөрөнгөнд хувь эзэмшдэг, үнэт цаас гаргагчтай ажил мэргэжил, албан үүргийн дагуу гүйлгээ хийдэг эсхүл төөрөгдүүлэх зорилгоор гүйлгээ хийхдээ үнэт цаас, хуулиар арилжихыг зөвшөөрсөн бусад санхүүгийн хэрэгслээр дамжуулан үнэт цаасны зах зээлд буруу ташаа мэдээлэл хүргэх, тараах, үнэт цаасны үнэ ханшид нөлөөлөх зэрэгт хувь хүнд мөнгөн шийтгэл ногдуулах эсхүл 3 жилийн хорих ял шийтгэнэ.

2/ Хуулийн этгээд энэхүү гэмт хэргийг үйлдсэн бол мөнгөн шийтгэл ногдуулна.

• **ЛАТВИ УЛС**

Үнэт цаасны зах зээлтэй холбоотой гэмт хэргийг Латви улсын Эрүүгийн хуулийн XIX бүлгийн 192, 193, 194, 200 дугаар зүйлээр зохицуулсан бөгөөд мөнгөн тэмдэгт, төлбөр тооцооны хэрэгслийг хуурамчаар бэлтгэх, ашиглах, санхүү, төлбөр тооцооны хэрэгслийг хууль бусаар ашиглах, санхүүгийн хэрэгслийг хууль бусаар гаргах, санхүүгийн хэрэгслийн зах зээлийн дотоод мэдээ мэдээлэл, арилжааны зах зээлийн нууцыг хууль бусаар олж авах, тараах зэрэг үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцохоор хуульчилсан байна.

192. Мөнгөн тэмдэгт, төлбөр тооцооны хэрэгсэл хуурамчаар бэлтгэх, ашиглах

1/ Тус улсын мөнгөн тэмдэгт, төлбөр тооцооны хэрэгсэл болон гадаад улсын мөнгөн тэмдэгтийг гүйлгээнд оруулах зорилгоор тус улсын нутаг дэвсгэрт хуурамчаар үйлдвэрлэсэн эсхүл гүйлгээнд оруулсан бол эд хөрөнгө хураах буюу хураахгүйгээр гурваас арван жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял оногдуулна.

2/ Тус үйлдлийг давтан, их хэмжээгээр, эсхүл зохион байгуулалттай бүлэг үйлдсэн бол эд хөрөнгө хурааж, таваас арван таван жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял онооно.

193. Санхүү, төлбөр тооцооны хэрэгслийг хууль бусаар ашиглах

Санхүүгийн хэрэгслийн зах зээлийн нийтэд түгээгүй дотоод мэдээллийн үндсэн дээр өөрийн буюу бусдын нэрээр санхүүгийн хэрэгслийг олж авсан, санхүүгийн хэрэгслийн зах зээлд залилан мэхлэх үйл ажиллагаа явуулсан бол эд хөрөнгийг хураах буюу хураахгүйгээр 10 жил хүртэлх хугацаагаар хорих, хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 200 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хүртэлх хэмжээгээр торгох ял шийтгэнэ.

194. Санхүүгийн хэрэгслийг хууль бусаар гаргах

1/ Санхүүгийн хэрэгслийн олон нийтэд хамааралтай мэдээллийг зориуд буруугаар өгсөн, санхүүгийн хэрэгслийг хуульд заасан бүртгэл, зөвшөөрөлгүйгээр гүйлгээнд оруулсан,

бусдын санхүүгийн хэрэгслийг зөвшөөрөлгүйгээр гүйлгээнд оруулсан бол хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 100 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хүртэлх хэмжээгээр торгох, эсхүл 5 жил хүртэлх хугацаагаар эрх чөлөөг хязгаарлах, хорих ял шийтгэнэ.

200. Санхүүгийн хэрэгслийн зах зээлийн дотоод мэдээ мэдээлэл, арилжааны зах зээлийн нууц мэдээллийг хууль бусаар олж авах, тараах

1/ Санхүүгийн хэрэгслийн зах зээлийн нийтэд түгээгүй дотоод мэдээллийг хууль бусаар тараасан, худалдааны нууцлал бүхий эдийн засаг, шинжлэх ухаан, техникийн болон бусад мэдээллийг хууль бусаар олж авсан, ашигласан, бусдад тараасан бол хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 100 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хүртэлх хэмжээгээр торгох, эсхүл 8 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

2/ Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан мэдээллийг хулгайлсан бол хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 150 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хүртэлх хэмжээгээр торгох, эсхүл 5 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр заасан байна.

• **ЛИТВА УЛС**

Литва улсын Эрүүгийн хууль¹⁵-д үнэт цаасны зах зээлтэй холбоотой гэмт хэргийг зохицуулсан байдал:

32-р бүлэг. Санхүүгийн зах зээлийн хэрэг, зөрчил болон гэмт хэрэг

218 дугаар зүйл. Үнэт цаасны үнэд хууль бусаар нөлөөлөх

1/ Үнэт цаасны зах зээлийн үнийг зохиомлоор өсгөх, бууруулах зорилгоор үнэт цаас гаргагч, эсхүл үнэт цаасны талаар худал, эсхүл бүрэн бус мэдээлэл тарааж, их хэмжээний хохирол учруулсан этгээдийг эрх чөлөөг нь хязгаарлах, эсхүл торгууль, эсхүл 3 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

2/ Дээрх зөрчил, гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд хариуцлага ногдуулна.

213 дугаар зүйл. Мөнгөн тэмдэгт, үнэт цаас хуурамчаар бэлтгэх, хадгалах болон ашиглах

1/ Литва, эсхүл бусад орны гүйлгээнд байгаа, эсхүл албан ёсоор батлагдсан боловч гүйлгээнд гаргаагүй мөнгөн тэмдэгт, эсхүл үнэт цаасыг хуурамчаар үйлдсэн этгээд, Литв эсхүл бусад орны гүйлгээнд байгаа, эсхүл албан ёсоор батлагдсан боловч гүйлгээнд гаргаагүй хуурамч мөнгөн тэмдэгт, эсхүл үнэт цаасыг хадгалж, ашигласан, эсхүл мөнгөн тэмдэгт болон үнэт цаасыг хуурамчаар үйлдэх тоног төхөөрөмж, програм хангамж, эсхүл тусгай материал үйлдвэрлэж, худалдан авсан, хадгалсан, эсхүл ашигласан этгээдийг торгууль, эсхүл эрх чөлөөг нь хязгаарлах, баривчлах, эсхүл 4 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

2/ Литва, эсхүл бусад орны гүйлгээнд байгаа, эсхүл албан ёсоор батлагдсан боловч гүйлгээнд гаргаагүй мөнгөн тэмдэгт эсхүл үнэт цаасыг их хэмжээгээр, эсхүл өндөр дүнтэйгээр хуурамчаар үйлдсэн, худалдан авсан, хадгалсан, эсхүл ашигласан этгээдийг 3-10 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

3/ Литва, эсхүл бусад орны гүйлгээнд байгаа мөнгөн тэмдэгт, эсхүл үнэт цаасыг жинхэнэ гэж авсан боловч хуурамч мөнгөн тэмдэгт, үнэт цаас гэж мэдсэний дараагаар бага хэмжээгээр арилжаалсан бол торгууль, эсхүл эрх чөлөөг нь хязгаарлах, баривчлах эсхүл 2 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

¹⁵Литва Улсын Эрүүгийн хууль, 2000 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366707

4/ Мөнгөн тэмдэгт үйлдвэрлэх эрх бүхий этгээд нь тогтоосон журам, нөхцөлийг зөрчиж, Литва эсхүл бусад орны гүйлгээнд байгаа, эсхүл албан ёсоор батлагдсан боловч гүйлгээнд гараагүй мөнгөн тэмдэгтийг үйлдсэн, эсхүл мэдсээр байж тогтоосон журам, нөхцөлийг зөрчиж үйлдсэн мөнгөн тэмдэгтийг хадгалсан, худалдан авсан, эсхүл ашигласан этгээдийг тодорхой албан тушаал эрхлэх эрхийг хасах, эсхүл тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрхийг хасах, эсхүл торгууль, эсхүл баривчлах, эсхүл 4 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

5/ Дээрх зөрчил, гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд хариуцлага ногдуулна.

217 дугаар зүйл. Үнэт цаасны зах зээлийн дотоод мэдээллийг ашиглан арилжаанд оролцох

1/ Үнэт цаас болон үнэт цаас гаргахтай холбоотой нийтийн хүртээл болоогүй дотоод мэдээлэлд нэвтрэх эрх бүхий этгээд нь тус үнэт цаас гаргагчийн үнэт цаасны арилжаанд шууд, эсхүл гуравдагч этгээдээр дамжуулан, оролцож байгаа, эсхүл тухайн мэдээллээ гуравдагч талд дамжуулсан, эсхүл гуравдагч талд ямарваа нэгэн зөвлөмж өгч их хэмжээний хохирол учруулсан тохиолдолд эрх чөлөөг нь хязгаарлах, эсхүл торгууль, эсхүл 2 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

2/ Дээрх зөрчил, гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд хариуцлага ногдуулдаг байна.

• **ЕВРОПЫН ХОЛБООНЫ ЗОХИЦУУЛАЛТ**

Европын Комиссоос 2014 онд Зах зээлийг урвуулан ашиглах тухай тогтоол 596/2014 болон Зах зээлийг урвуулан ашигласанд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх тухай удирдамж 2014/57/EU-ийг¹⁶ тус тус баталсан бөгөөд 2016 оны 7 дугаар сараар дагаж мөрдөхөөр заасан байна. Ингэснээр 2003 онд батлагдсан Зах зээлийг урвуулан ашиглах тухай удирдамжийг хүчингүй болгож, хөрөнгө оруулагчдыг хамгаалах болон зах зээлийг урвуулан ашиглахтай холбогдох гэмт хэрэгт хүлээлгэх хариуцлагыг шинэчилж, чангатгаж өгсөн байна. Шинэ зохицуулалтууд нь санхүүгийн зах зээлийн хөгжлийг даган шинээр үүсэж буй харилцааг зохицуулах¹⁷, зохицуулагч байгууллагуудын хянан шалгах болон захиргааны шийтгэл ногдуулах эрх мэдлийг бэхжүүлэх болон жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэхэд саад болох захиргааны хүнд суртлыг арилгах зэрэгт чиглэгдсэн байна.

Зах зээлийг урвуулан ашигласанд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх тухай удирдамж нь Европын Холбооны бүх гишүүн орнуудад дотоод мэдээллийг ашиглан арилжаанд оролцох болон зах зээлийн үнэд хууль бусаар нөлөөлөхөд дээд тал нь 4 жил хүртэлх хугацаагаар эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр тогтоосон бөгөөд зах зээлийг урвуулан ашиглах ноцтой гэмт хэрэг үйлдсэн бол 2 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр заасан байна.

Дэлхий нийтэд санхүүгийн зах зээл дахь хяналтын асуудал нь 2007-2008 оны эдийн засгийн хямралын үеэр анхаарлын төвд орсон бөгөөд энэ асуудлаар олон улсын байгууллагууд нэлээдгүй судалгаа тооцоо хийсэн байдаг. 2009 онд ОУВС-аас гаргасан судалгаанд¹⁸ Үнэт цаасны комиссын олон улсын байгууллагаас гаргасан үнэлгээнд үндэслэн 80 гаруй орны санхүүгийн зохицуулагч байгууллагуудын эрх, үүрэг, тэдгээрийн ногдуулах хариуцлагын төрөл зэргийг судалж үзсэн байна. Тус судалгаанд үнэт цаасны зах зээлд олон төрлийн

¹⁶Regulation No 596/2014 on market abuse (Market Abuse Regulation) and Directive 2014/57/EU on criminal sanctions for market abuse (Market Abuse Directive) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0057>, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0596>

¹⁷over the counter (OTC) trading and new technology such as high frequency trading (HFT), strengthens the fight against market abuse across commodity and related derivative markets, explicitly bans the manipulation of benchmarks (such as LIBOR)

¹⁸The Challenge of Enforcement in Securities Markets: Mission Impossible? IMF <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09168.pdf>

хяналт, хариуцлагын арга хэрэгслийн ач холбогдлыг тусгасан бөгөөд зарим орны хувьд зөвхөн эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан нь практик дээр хэрэгжүүлэхэд хүндрэлтэй байдгийг онцолжээ.

Үнэт цаасны зохицуулагч байгууллагууд нь хянан шалгах эрх үүрэг нь хязгаарлагдмал байдгаас хэргийг хууль сахиулах байгууллагад шилжүүлэхээс өөр аргагүй байдаг. Харин тэдгээр нь чиг үүргийн хувьд өргөн байдаг бөгөөд ихэнхдээ эдийн засгийн томоохон гэмт хэрэгт голлон анхаарлаа хандуулдаг гадна эдийн засгийн гэмт хэргийг хянан шалгах зохих мэргэжлийн чадвар дутмаг байдаг. Иймд зохицуулагч байгууллагад зохих хянан шалгах эрхийг өргөн хүрээтэй олгох нь үр дүнтэй гэж үзжээ. Үүнээс гадна зарим орнуудын хувьд ногдуулах захиргааны шийтгэл нь хэт нарийн хүрээтэй байгаа нь зөрчлийг бууруулахад төдийлөн нөлөөлдөггүй гэж тогтоожээ. Жишээ нь: Испанид зохицуулагч байгууллага нь зөвхөн жижиг зөрчилд мөнгөн торгууль ногдуулдаг бол томоохон зөрчлүүдийн хувьд Эдийн засгийн яам нь ногдуулдаг байна. Мөн зарим тохиолдолд, мөнгөн торгуулийн хэмжээ нь зөрчилтэйгөө харьцуулахад харьцангуй байдаг байна. Жишээ нь: Финлянд улсад үнэт цаасны зохицуулагч байгууллага нь зөрчлөөсөө үл хамааран дээд тал нь 100 еврогийн торгууль ногдуулдаг.

Судалгаанд эдийн засгийн гэмт хэргийг бууруулахад захиргааны хариуцлагаас гадна эрүүгийн хариуцлага ихээхэн хувь нэмэртэйг онцолжээ. Эрүүгийн хариуцлагыг ихэнхдээ удаа дараа давтагдсан, эсхүл их хэмжээний мөнгөтэй холбоотой болон олон тооны хөрөнгө оруулагч, эсхүл улс орныг хамарсан зэрэг онц ноцтой гэмт хэрэгт шийтгэж байна.

Эрүүгийн хариуцлагад хорих ял, гэмт хэрэгтнийг шилжүүлэх болон албадан гаргах зэрэг багтаж байна. Судлаачид ихэнх орнуудын эрүүгийн хянан шалгах эрх бүхий байгууллагууд нь эдийн засгийн гэмт хэрэгт төдийлөн анхаарал хандуулдаггүйг онцолсон. Жишээ нь: Канадын хувьд эдийн засгийн гэмт хэрэгт эрүүгийн хариуцлага шийтгэх эрх зүйн зохицуулалттай хэдий ч төдийлөн ногдуулаад байдаггүй нь өөрийн эрх мэдлийн хүрээнд хянан шалгах ажиллагааг хэрэгжүүлдэг зохицуулагч байгууллага болон өөрийгөө зохицуулах байгууллагын ажлын үр дүнгээс үл хамааран хууль хэрэгжүүлэх, хяналт тавих механизм сул гэж дүгнэгддэг байна.

Мөн зохицуулагч болон прокурорын байгууллагуудын нөөц бололцоо, чадавх чадамжийн хувьд хязгаарлагдмал, тэдгээрийн хамтын ажиллагаа, уялдаа холбоо тааруу байдаг нь хуулийн хэрэгжилтэд сөргөөр нөлөөлж байна гэж дүгнэжээ.

* * *

UIN.MN
СУДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
- Criminal Law of the Republic of Latvia (2000, amended 2013) (English version)
- http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366707
- http://kt.gov.lt/en/index.php?show=contacts&con_meniu=compet
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0057>
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0596>
- The Challenge of Enforcement in Securities Markets: Mission Impossible? IMF <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09168.pdf>